

Bilimdar jikjiki / ertekei

Category: Ertekiler,Kitapcy

написано kitapcy | 22 января, 2025

Bilimdar jikjiki / ertekei BILIMDAR JIKJIKI

Gün guşluga galyp, howa gyzyp ugranda jikjikiniň çöpden ýasalan çalamydar höwürtgesindäki gögümtıl çal ýumurtga birden çat açdy. Jaýrykdan guşjagazyň čüñki jaýtaryp çykdy. Yzy bilenem agzy sary etene guşjagaz nohutdan sähelçe ulurak kellejigini zarp bilen giň ýalanza çykardy. Ol ilki bada töweregiň goh-galmagalyndan gorkup, kellesini yza çekip aldy. Yöne jikjikiniň çağajygy indi ýumurtganyň içinde kanagat edip oturyp biljek däldi. Guşjagazyň täsin dünýädäki bar zady tizräk göresi geldi. Ol kellejigini iki ýana bulaýlap, ysgynszja dyrnaklary bilen ýumurtga gabyklaryny döwüşdirip, erkinlige çykdy. Onsoň erjellik bilen dyrjasyp, höwürtgäniň erñegine bardy.

Ol gözjagazyny çerrerdip, töwerege göz aýlady. Dünýä göwni ýetmeyän ýaly, čüñküni ýokary tutup, petekesini gaýşartdy.

– Päheý, walla, mundanam bir dünýä bormy? Muny guruşlary näteňet? Hemme zady ters gurupdyrlar. Häý, akmak guşkelleler diýse! Ýer ýokarda bolup, gök aşakda bolmaly ahyry! Eger şeýle gurlan bolsa, bir jandarlar – adamlaram, pillerem, düýelerem asmanda gaýyp uçup ýörmeli! Onda menem haçan ganatym bekärkä diýip garaşyp oturman, bu wagt howada gaýyp, dünýäň bar ýerini aýlanyp çykaýmaly! Häli görseň, bu dünýäde asyl akyllı jandaram ýokdur. Bir jandar hanjak ýoreýänini, näme üçin, nirä barýanyny bilmän, uguralla uçuşyp ýa ýeriň ýûzünde gybyrddyklaşyp ýörenendir!

Bu wagt tokaýyň gyrasyndaky ýoda bilen bir adam elleeini gaty hallanladyp, gaýralygyna barýardy. Jikjiki ony gördi-de, zordan aýak üstünde sandyrap durşuna ganatjyklaryny kakyp käýindi:

– Ol akmaga seret-le! Ol näme üçin ilerik däl-de, gaýrak barýar? Diýmek akyly ýerinde däldir. Päheý ganatlaryny hallanladan bolýar-a. Ol uzyn ganatlardan haçan haýr görjek

diýsene! Ganatlaryň ýaý-da, göge galyp, barjak ýeriňe tizräk ýetenini bil-dä! Eger ol mahluk şu wagt ýanyma sowlup, menden akyl sorasady! Men onuň üstünü akyldan gömerdim. Ýogsa-da, näme üçin menden akyl soranoklar-a? Hä, indi bildim. Entek iller meniň dünýä inendigimi bilyän däldirler. Men özumiň dünýä inendigimi bulara ýagşyja bildirerin! Goý, iller meniň iň akylly, bilimdar jandardygymy, hemme zada akyl ýetirýändigimi duýsunlar!

Jikjiki ýykylyp-sürşüp, çöp-çalamlaryň arasy bilen tokaýa bakan siňip gitdi. Gökde ganat ýaýyp saýraýan torgaýy gördü. Oňa gygyrdy:

– Eý hüüklije! Beýle saýramaly däl, how!

Torgaý saýramasyny goýup, aşak seretdi. Jikjikini gördü.

– Eýsem nähili saýramaly?

Jikjiki ganatjyklaryny ýaýyp, ysgynsyzja jüýpüldedi.

– Jüýp-jüýp! Jüýp-jüýp! Ine şeýle saýramaly!

Torgaý gyzyl etene jikjikiniň daşy guramadyk halyna saýramagy öwretjek bolmagyny halamady. Onuň ýokarysyndan güldi:

– Jyr-ryk! Jir-rik! Jür-rük! Bar, ugra!

Jikjiki tokaýyň gyrasyndaky şüdüğär ýerde gagylداşýan gargalaryň ýanyna bardy. Olaryň gagyldysyny goýdurjak bolup köp jüýpüldedi:

– Jüýp-jüýp! Goýuň, how sesiňizi! Men size akyl öwretjek!

Sesiňizi goýuň! Men size neneňsi gagyldamalydygyny öwretjek!

Gargalar kah-kah edişil, etenäniň üstünden güldüler. Olar şeýle bir gaty gülýärdiler welin, jikjikiniň gorkudan ýaňa tas ýüregi ýarylypdy. Ol gaçyl tokaýa girdi. Giren ýerinde-de peçegiň goluna aýagy çolaşyp büdredi. Onuň maňlaýy ullakan agaja hütläp degdi. Maňlaýyny awyndyranyň neneňsi daragtaygyny bilmek üçin jikjiki gözünü depesine dikdi. Asyl onuň süsüşeni agaç däl-de, äpet piliň aýagy ogşyýan!

Guşjagaz gaýra çekiliп, pili ýagşyja synlady. İçinden pikir öwürdi. «Be, walla, bu haýsy guşka?! Bu nädip uçýarka?!. Äý, bu guş däldir. Men bilsem, bu pil diýilýän mahlukdyr. Men pillere beletdirin. Bularda akyl bolmaz. Gel, men muňa akyl bereýin». Ol galdagyp duran çöpe çykdy-da, jüýpüldäp, pile akyl berip ugrady:

– Éý, pil pälwan! Sen näme üçin bu taýda ırkılıp dursuň? Bar, höwürtgäne gir-de, şol ýerde arkaýyn dynjyň al. Dik duran ýeriňde uklamaga utanaňokmy?

Pil onuň jüýpüldisini eşitdi. Ol holtumyny iki ýana bulaylady:

– Äl, bu jyňnyldaýan kim-aýt?! Bi çybyndyr ýa cirkeýdir! Hudaý saklawersin, soňky günlerde çybyn bilen cirkeý köpelipdir. Hut gözüne gaçjak bular!

Pil gapdaldaky çalpawa holtumyny sokdy. Jikjiki gaty gaharlandy:

– Éý, pil pälwan, gözüni giňräk açyp seret. Men çybynam däl, cirkeýem. Men akylyň öyi. Men dünýäde iň akyllı guş. Men...

Ol sözünüň yzyny aýdyp bilmedi. Sebäbi, pil holtumyndaky suwy şeýle bir zarp bilen pürküp goýberdi welin, guşjagaz togalanyp-togalanyp, öz höwürtgesindenem aňryk gum içine düşdi.

Ol ganatlaryny topraga urup, çünkünü ýere urup, zordan iki aýagynyň üstüne galdy. Daş-töweregine göz aylady. Nirä seretse, üsti çerkezli gum depeleri! Ol ýene käýindi:

– Yeri, munça çägäni näme üçin üýşürdilerkä? Çäge gerek bolsa, şunuň bir üýşmegem ýeterlik ahyry! Galan çägeleri ýele sowurmak gerek!

Şol wagt gum alakasy hinden çykdy. Commalyp oturdy-da, giň dünýäni synlady. Jikjiki kellesini ýaryp gelýän akylyny esger ýaly, ýagny akyl berer ýaly jandara duşanyna begendi:

– Éý, akmak, bärräk gel-de, maňa gulak as. Men saňa akyl öwretjek!

Gum alakasy kürümne kürsäp urdy-da, çala kellesini görkezip, guşjagaza gygyrdy:

– Éý, bilimdar! Akylyň kän bolsa, aňryña seret! Pişik gelýär!

– Gelende näme? Men ojagaz akmaga akyl öwrederin!

Guşjagaz murtlary syh-syh, çal pişige gaňrylyp seretjek bolanda aýaklary taýyp, garaňky kürüme gaçdy. Şeýlelikde, ol pişikden aman gutuldy. Yöne onuň özi welin, pişige azajygam bolsa, akyl öwretmäge ýetişmänine ökündi. Guşjagaz ölümىň öýünde kürümdeň çykdy. Alaka eýýäm öz kürüminiň agzynda ýelejiräp otyr eken. Guşjagaz jüýpüldedi:

– Hany ýaňky pişik?

- Hudaýa şükür, geçip gitdi! Seni görmedi. Şoňa begen!
- Wah, men oňa akyl öwretjekdim.
- Häý, guşkelle diýsäniň! Olar ýaly galtaman pişik bilen oýnuň deň gelmez. Ýanyna bararsyň welin, lak-luk atar agzyna. Onsoň sen pişigiň garnynda oňa akyl öwreder ýatarsyň!
- Onda men öz akylymy saňa öwredeýin!
- Maňa seň akylyň derkar däl. Git-de, özüň ýaly akmagy gözle! Gum alakasy oňa jort atdy-da, kürümne girip gitdi. Jikjiki akyl öwreder ýaly jandar gözläp, köp ýerlere aýlandy. Ýone onuň sözünü diňlän bolmady. Oňa duşanlaryň hemmesi: «Bar, gitsene! Bizi iş-aladamyzdan goýjak bolma! Bar, ugra! Özün ýaly guşkelläni gözle!» diýýärler. Ertesem, birigünem şeýle boldy.

Bir gün ol gaty gaharlanyp, takyrjak ýerde gezmeläp ýörkä ganat ýaýyp, ýeri gyratlap uçup gelýän gyrgyny gördü. Jikjiki muňa begendi. Ol aýagy ýetýän ýerdäki jandarlara akyl öwredip, takal okap, olaryň barynyň peteň-bizaryny çykarypdy. Gyrgyny welin birinji gezek görüþi! Şonuň üçinem gyrga aňryňda dykyn alyp duran akyllaryň baryny öwretmeli. Ol gyrgy görmän geçer öydüp, ganatjygyny bulaýlady:

– Eý, akmak guş! Beýle uçmaly däl...

Ol sözünü gutaryp bilmedi. Gyrgy gelşine etene guşjagazy penjesine gysdy-da, göge galdy. Şondan soň jikjikini gören bolmady. Tokaý jandarlary bilimdar jikjikini ýatlanlarynda: «Ol dirimiş. Dagyn gowagynda başyna selle oranyp, gyrgylary akyl taýdan okadýarmış» diýip gülüşýärdiler.

Berdimuhammet GULOW. Ertekiler